

DLA doktori értekezés tézisei

Lajkó István

Vlagyimir Szofronyickij

Témavezető: Papp Márta

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok

besorolású doktori iskola

Budapest

2013

I. A kutatás előzményei

Vlagyimir Szofronyickij neve számos zenész számára cseng ismerősen, sokan őt tartják Szkrjabin zongoraműveinek legkiválóbb tolmácsolójának. Életéről és művészi pályafutásáról mégis keveset tudunk. Először konzervatóriumi tanulmányaim során találkoztam Szofronyickij nevével, majd zeneakadémiai éveim alatt sikerült megvásárolnom néhány lemezét, de felvételeinek nehéz beszerezhetősége, valamint a róla szóló nemzetközi szakirodalom hiánya csak tovább növelték a személyét körülvevő misztikumot. Amikor a művész életművének kutatása mellett döntöttem, hamar szembesültem a források egyenlőtlen eloszlásával: amíg angol és német nyelven csak lemezkísérő-füzeteket, egy-két könyvfejezetet és disszertációt találtam, addig mintegy kilencszáz oldalnyi, orosz nyelvű visszaemlékezést és tanulmányt sikerült összegyűjtenem a művésztől. E bőséges szakirodalom megértéséhez először meg kellett tanulnom oroszul, mivel én már ahhoz a generációhoz tartozom, akik nem tanultak orosz nyelvet az iskolában. A kutatás jelentőségét hangsúlyozza, hogy kifejezetten Szofronyickijről szóló könyv vagy tanulmánykötet eddig nem jelent meg

Európában, magyar nyelven sem találtam olyan szakirodalmi művet, amely a művész életművét tárgyalná.

II. Források

Az orosz kultúra része, hogy nagy művészek emléke előtt visszaemlékező kötetel tisztelegnek. Kutatásom esetében két ilyen jellegű könyv is rendelkezésemre állt, a '80-as években már második kiadását megérő *Vospominanyija o Szofronyickom* című tanulmánykötet (Moszkva: Szovjetszkij Kompozitor, 1982), valamint a hasonló című *Vszpominaja Szofronyickovo* kiadvány (Moszkva: Izdatyelszkij Dom Klasszika-XXI, 2008). Ezekhez csatlakozott forrásként a főleg rövidebb tanulmányokat tartalmazó, *Poet fortepiano* című könyv. Mindhárom forrás esetében a hozzátartozók és a növendékek visszaemlékezései tartalmazták a legérdekesebb és legfontosabb információkat Szofronyickijről. Ebből a szempontból lényeges forrásként szolgált a Brilliant Classics Szofronyickij-felvételeket tartalmazó kiadványához készült CD-kísérőfüzet (Leeuwarden: Brilliant Classics 8975, 2008), amelyet a művész

fiatalabb lánya, Viviana Szofronyickij írt; valamint Emily White disszertációja (The Manhattan School of Music, 1995), utóbbi mű szerzője interjúkat készített a művész Amerikában élő, idősebb lányával és ezekből közölt érdekes részleteket. Az orosz nyelvű szakirodalom nagy részét Moszkvában szereztem be, ottani koncertjeim alkalmával. A hangfelvételek elemzésénél a Zeneakadémia Doktori Iskolájának keretéből importált angol és japán lemezekkel dolgoztam, amelyek most a Hangtár állományát gazdagítják.

III. A kutatás módszere

Dolgozatom fő célkitűzése, hogy objektív és minél teljesebb képet adjon Szofronyickijről – az emberről, a művészeiről és a pedagógusról. Mint ahogy azt korábban említettem, a rendelkezésemre álló nagy mennyiségű orosz szakirodalom megértéséhez és feldolgozásához először meg kellett tanuljak valamennyire oroszul, ez a kutatás időszakát jelentős mértékben elnyújtotta. A források feldolgozása során szét kellett választanom a lényeges információkat tartalmazó tanulmányokat a személyes élménybeszámolóktól és szubjektív

viSSzaemlékezésektől. Az életrajzi adatok ismertetése után külön fejezeteket szenteltem Szofronyickij művészetének, egyéniségének, pedagógiai tevékenységének és hangfelvételeinek, hogy minél teljesebb képet nyújtsak a zongoraművészről. A fellelhető orosz források pontatlanságai miatt összetett feladatnak bizonyult az objektív adatok közlése. A Szofronyickij életrajzával, repertoárjával és fennmaradt felvételeivel kapcsolatos dokumentumok több esetben eltérő információkat tartalmaznak, ezeket megpróbáltam a teljesség igényével, összegző módon korrigálni. Jól példázza ezt a művész önéletrajza, amelyben Szofronyickij – a többi forrással ellentétben – egy évvel későbbi dátumot jelöl meg születése időpontjaként.

Kutatásom fontos részét képezte a zongoraművész Szkrjabin-játékának elemzése, amelyen keresztül megérthetjük, miért tartják Szofronyickijt a zeneszerző zongoraműveinek leghitelesebb előadójának. Alekszandr Szkrjabin Fisz-dúr poémájának négy, különböző években készült Szofronyickij-felvételét hasonlítottam össze a zeneszerző gépzongorás játékával. A Sonic Visualizer számítógépes program segítségével tempógrafikonokat készítettem Szofronyickij felvételeihez, majd ezeket

összevettem Szkrjabin Welte-Mignon hangszeren készített felvételének grafikonjával, amelyet Pavel Lobanov készített a mű 1960-as, moszkvai kottakiadásához.

IV. Eredmények

Vlagyimir Szofronyickijról magyar nyelvű szakirodalom vagy tanulmány még nem jelent meg, ezért életútjának és művészetének az idegen nyelvű források általi minél teljesebb bemutatására vállalkoztam. Reményeim szerint értekezésem hiánypótló munkának bizonyul majd e téren, hiszen mind a téma első magyar nyelvű feldolgozása, mind az életmű egészére jellemző pontatlanságok korrigálása újdonságnak számít. Az életrajzi adatokat, Szofronyickij repertoárját és fennmaradt felvételeit a fellelhető források, koncertműsorok, levelek, tanulmányok, visszaemlékezések alapján a teljesség igényével közöltem, tisztázva az esetleges eltéréseket. Emellett bemutattam a művész személyiségét, betekintést nyújtottam pedagógiai és művészi életművébe. A zongoraművész játékát Szkrjabin Op.32 No.1-es Fisz-dúr poémáján keresztül elemeztem, e darabból számos felvétel maradt fenn Szofronyickijjal. A különböző

időpontokban készült felvételek összehasonlítása alapján igazolódott a művész spontán, improvizatív előadói stílusa, alkotói kreativitása; valamint számos hasonlóságot fedeztem fel Szofronyickij és Szkrjabin zongorajátéka között. Habár a művész sosem találkozott a zeneszerzővel, kutatásom azt igazolja, hogy Szofronyickij minden bizonnyal ismerte Szkrjabin gépzongorás felvételeit és kiválóan tolmácsolta a zeneszerző műveit.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

A disszertáció témájához kapcsolódóan előadó-művészeti tevékenységet folytatni lehetetlenség, hiszen értelmetlen lenne Vlagyimir Szofronyickij – vagy bármely más nagy művész – előadói stílusát utánozni. Ugyanakkor mesterművem (doktori záróhangversenym) bemutatásakor minden bizonnyal a zongoraművész játéka is inspirálni fog. Kutatásom egyben kiváló alkalom Szkrjabin életművének tanulmányozására, doktori koncertem műsorán is szerepelnek majd a szerző művei – többek között az összehasonlító elemzésem tárgyát képező, Op.32 No.1-es Fisz-dúr poéma. 2008 őszén, egy

hangszerbemutató alkalmával találkoztam a művész legfiatalabb lányával, Viviana Szofronyickijjal, akivel azóta is tartom a kapcsolatot: több alkalommal kaptam tőle értékes anyagokat kutatásomhoz. Személyes találkozásunk alkalmával tervbe vettük egy édesapjáról szóló, angol nyelvű kiadvány megjelentetését is, mivel a témában megjelent szakirodalom javarészt orosz nyelvű. Kutatásom alatt számos Szofronyickij-felvételt volt alkalmam meghallgatni, de még disszertációm elkészülte idején is újabb, eddig kiadatlan felvételek jelentek meg lemezen. Mind személyes tapasztalataim, mind a témába vágó szakirodalom azt valószínűsíti, hogy a Szkrjabin Múzeumban készült, amatőr koncertfelvételek restaurálása még nem fejeződött be. Mindezekből is jól látszik, hogy kutatásomat befejezni nem, csak abbahagyni lehet. Vlagyimir Szofronyickijt Szvjatoszlav Richter és Emil Gilelsz is egybehangozóan kora legnagyobb zongoristájának tartotta, disszertációm publikálásával reményeim szerint egyre többen fedezik majd fel Magyarországon is Vlagyimir Szofronyickij különleges művészetét.